

йомів і створити умови для забезпечення законності при їх реалізації на практиці.

Список використаної літератури

1. Кримінальний процесуальний кодекс України. Закон України “Про внесення змін до деяких законодавчих актів у зв’язку з прийняттям Кримінального процесуального кодексу України”: чинне законодавство з 19 лист. 2012 р.: офіц. текст. — К.: ПАЛИВОДА А.В., 2012. — 382 с. — (Кодекси України).
2. Кузьмічов В.С. Слідча діяльність: характеристика та напрями удосконалення: [монографія] / В.С. Кузьмічов, Ю.М. Черноус. — К.: Нічлава, 2005. — 446 с.
3. Васильев А.Н. Тактика отдельных следственных действий / А.Н. Васильев . — М.: Юрид. лит-ра, 1981. — 112 с.
4. Шепитько В.Ю. Теория криминалистической тактики: [монография] / В.Ю. Шепитько. — Х.: Гриф, 2002. — 349 с.
5. Криміналістичне забезпечення розкриття і розслідування злочинів: курс лекцій / [В.К. Весельський, А.В. Іщенко, В.С. Кузьмічов, Д.Б. Сергеева, Ю.М. Черноус]. — К.: ХмЦНП, 2011. — 178 с.

Резюме

В статье рассматриваются отдельные тактические приемы и критерии их допустимости. Выделяются основные (законность, научность, нравственность) и дополнительные критерии допустимости, обусловленные требованиями нового уголовного процессуального законодательства Украины, существующей правоприменительной практикой.

Summary

The article discusses the meaning tactics and criteria for their admissibility. Highlights the major (legal, scientific, moral) and the additional criteria of acceptability due to the requirements of the new criminal procedural legislation of Ukraine, the existing practice of law.

УДК 343.985

**О.М. Моїсєєв, докт. юрид. наук,
професор, провідн. наук. співробітник**

Донецький НДІ судових експертиз

А.Г. Маланчук, здобувач кафедри

Донецький національний університет

ДОПИТ У РЕЖИМІ ВІДЕОКОНФЕРЕНЦІЇ ЯК ПРОЦЕС ІНФОРМАЦІЙНОЇ ВЗАЄМОДІЇ

Статтю присвячено дослідженню особливостей проведення допиту в режимі відеоконференції як процесу інформаційної взаємодії через призму кібернетичної науки. У статті містяться теоретичні положення, сформульовані в результаті комплексного аналізу наукових досліджень із проблем визначення

сутності й особливостей проведення допиту в режимі відеоконференції. Наголошено на тому, що кваліфіковане проведення допиту в режимі відеоконференції потребує від слідчого знання психологічних закономірностей формування показань, розуміння засад налагодження психологічного контакту між особами та організації інформаційної взаємодії з допитуваними. Доводиться, що проведення допиту дистанційно ускладнює розв'язання слідчим окремих тактичних завдань, зокрема щодо: 1) порушення розумової діяльності допитуваного; 2) забезпечення якості зображення та звуку, а також інформаційної безпеки; 3) отримання від допитуваного інформації, що цікавить слідство, та надання допомоги в пригадуванні, відтворенні допитуваним забутого.

Успішне розслідування кримінальних правопорушень, викриття винних осіб та встановлення істини у кримінальному провадженні багато в чому залежить від того, як слідчий опанував тактичні прийоми проведення слідчих дій та організації досудового слідства. З прийняттям нового Кримінального процесуального кодексу України (далі — КПК України) з'явився специфічний вид діяльності слідчого — дистанційне досудове розслідування. Відтак, у криміналістичній науці задля задоволення сучасних потреб слідчої практики набула актуальності проблема з'ясування сутності дистанційного досудового розслідування та визначення тактики проведення слідчих дій у режимі відеоконференції. Наведене особливо стосується допиту як однієї з комунікативних, довготривалих та найпоширеніших слідчих дій, під час якої відбувається налагодження контакту та обмін інформацією між його учасниками.

У криміналістичній літературі проблеми проведення допиту отримали відображення в розробках В.П. Бахіна, Р.С. Белкіна, В.К. Весельського, М.І. Єнікєєва, В.О. Коновалової, В.С. Кузьмічова, В.Г. Лукашевича, М.І. Порубова, В.Ю. Шепітька, М.П. Яблокова та інших учених. На жаль, залишилися поза увагою особливості допиту в режимі відеоконференції як специфічний процес інформаційної взаємодії, про визначення змісту якого власне йдеться в статті.

Сутність слідчого допиту розглядається з позицій різних наук. Так, у кримінальному процесі допит — це детально регламентований кримінально-процесуальним законом процес отримання показань допитуваної особи. У криміналістичній науці слідчий допит розглядають у двох змістових аспектах: як інформаційний процес і як форму спілкування.

В аспекті інформаційного процесу А.А. Протасевич визнає допит одним із видів слідчої процесуальної комунікації та міжособистісного спілкування, під час якого, на думку В.К. Весельського, необхідно враховувати психологічні закономірності формування показань [1, с. 6].

В.Г. Лукашевич вважає, що допит — це спілкування слідчого з допитуваним, у ході якого на підставі встановленого психологічного контакту застосуванням тактичних прийомів керівного впливу вдається досягти основної мети — отримання повних та достовірних показань [2, с. 136]. Д.А. Поліщук і А.В. Парфент'єв визначають процес спілкування як психологічну сутність допиту [3, с. 200]. Аналізуючи традиційні підходи щодо трактування допиту, В.Ю. Шепітько визнає, що слідчий допит можна розуміти і як специфічну форму спілкування, і як інформаційний процес [4, с. 268–269]. Автор зауважує, що як специфічна форма спілкування допит має три взаємозалежних сторони: комунікативну (полягає в обміні інформацією між індивідами, які спілкуються), інтерактивну (є організацією взаємодії між ними, тобто обміном не лише знаннями, ідеями, а й діями), перцептивну (означає процес сприйняття осіб, які спілкуються). Як інформаційному процесу, слідчому допиту притаманна складна, багатоваріантна структура, що базується на класифікації інформації, її видів [4, с. 269]. Така точка зору може бути підтримана, адже вивчення допиту з позицій теорії інформації дозволяє більш повно передати зміст специфічних його форм, обґрунтувати запозичення в процесі аналізу цих форм термінів із галузі кібернетичної науки. Однією з таких специфічних форм слідчого допиту є допит у режимі відеоконференції.

За змістом положень статті 232 КПК України, допит у режимі відеоконференції становить собою процесуальну форму дистанційного отримання показань допитуваної особи. Через призму кібернетичних знань така слідча дія, власне, є процесом сприйняття та передачі інформації від слідчого до допитуваного й навпаки, що відбувається шляхом використання технічних засобів і застосування технологій, які забезпечують трансляцію відео та звуку з іншого приміщення. Наголошуємо, що в кібернетичних науках метою передачі будь-якої інформації є отримання нових знань від носія. Але під час проведення допиту слідчий має перед собою ширше коло завдань, які тут розглядаються з позиції можливості їх розв'язання в ході проведення дистанційного допиту.

Слідчий має перед собою завдання активізувати розумову діяльність допитуваного. В традиційному допиті розв'язання такого завдання прямо залежить від умов обстановки, в якій відбуватиметься інформаційна взаємодія слідчого з допитуваним.

Процедура безпосередньої інформаційної взаємодії між людьми відбувається не у вакуумі. Так званих “комунікаторів” оточують стіни приміщення, звуки і запахи, тепло або холод, предмети меблів,

сторонні голоси за дверима, книги на полиці, квіти на вікні чи автомобілі за вікном і багато чого іншого, на що вони звертають увагу, що сприймають, осмислюють, на що реагують [5, с. 332]. Поза слідчого, його манера спілкуватися, документи, освітленість приміщення, увімкнений комп'ютер, дзвінок телефонного апарату, вітер, що ворухить фіранки на вікні, вигляд, стан і взаєморозташування предметів, їх колір, габарити тощо впливають на відчуття і свідомість людини, сприяють взаєморозумінню або, навпаки, руйнують психологічний контакт між партнерами з мовної комунікації, формують ставлення до того, що повідомляє партнер, визначають рішення, лінію і тактику поведінки [5, с. 333]. Атмосфера дистанційного допиту не є однаковою для слідчого і допитуваного, адже вони перебувають у різних речових обстановках (можливо навіть у різних державах) та в оточенні різних осіб, що забезпечують проведення слідчої дії. Тому в ситуації проведення допиту в режимі відеоконференції слідчий повинен знати, враховувати й за необхідності змінювати умови обстановки, в якій перебуває допитуваний. Причому слідчий повинен виходити з того, що особливий інтерес для комунікаторів становлять суб'єктивні елементи навколишнього середовища — те, що має відношення до нього як індивіда, з чим він пов'язує механізм обставин, що є предметом конкретного допиту.

Інформацію на допиті за суб'єктом класифікують на такі види: 1) інформація, що надходить від слідчого; 2) інформація, отримувана від допитуваного; 3) інформація, що надходить від інших осіб, котрі беруть участь у допиті [4, с. 269]. Для допиту в режимі відеоконференції процес сприйняття та передачі інформації від слідчого до допитуваного й навпаки здійснюється шляхом використання технічних засобів і застосування технологій. Тож, засади такої дії необхідно шукати в кібернетиці, де наявні специфічні процеси руху інформації, зокрема: передача, сприйняття, зберігання, трансформація (переробка і кодування) інформації, — здійснюються з використанням спеціальних технічних пристроїв.

Американський інженер Шеннон на початку 50-тих років ХХ сторіччя запропонував визначити засади передачі інформації за схемою, яка пізніше отримала назву схеми Шеннона [6, с. 89–133]. Вона складається з п'яти основних елементів передачі інформації. По-перше, це джерело інформації. По-друге, передавач сигналів у вигляді вже закодованої інформації. По-третє, канал зв'язку, передачі сигналів. Саме на цьому етапі діють перешкоди, шуми (хоча вони взагалі наявні у будь-якому з основних елементів схеми передачі інформації).

По-четверте, сигнали сприймає приймач, що декодує інформацію у форму, доступну одержувачу. П'ятий елемент схеми зв'язку — одержувач, адресат інформації. Аналогічною є схема для всіх технічних засобів зв'язку (телефону, радіомовлення, телебачення). У сучасних технічних кібернетичних системах зв'язку (електронних обчислювальних машинах та мережах) існує заснований на вказаних засадах суворо детермінований спосіб передачі інформації за схемою взаємовідображення, коли системи зв'язку автоматично здійснюють зворотний запит або інформація передається фрагментами.

Законодавець безпосередньо в статті 232 КПК України окреслює перед слідчим завдання — використання у дистанційному досудовому розслідуванні технічних засобів і застосування технологій повинне забезпечувати належну якість зображення і звуку, а також інформаційну безпеку, учасникам слідчої (розшукової) дії повинна бути гарантована можливість ставити запитання і отримувати відповіді осіб, які беруть участь у слідчій (розшуковій) дії дистанційно, реалізовувати інші надані їм процесуальні права та виконувати процесуальні обов'язки, передбачені КПК [7]. Але, за вищенаведеним, технічні пристрої зв'язку не є звичайними об'єктами неживої природи, їх створення та роботу забезпечують конкретні працівники. Цей факт і технічні складності передавання інформації (шуми) зумовлюють специфіку процесів відображення (тобто передання та отримання) інформації, властиву конкретним пристроям зв'язку. Отож, викликає сумнів можливість слідчого стовідсотково забезпечити якість зображення і звуку, а також інформаційну безпеку. Для розв'язання цього завдання в ході проведення допиту в режимі відеоконференції слідчий повинен організувати інформаційну взаємодію з допитуваною особою, враховуючи тактичний ризик переривання допиту з технічних причин, зокрема професійно підійти до планування порядку постановлення питань та застосування необхідних тактичних прийомів.

Одним із основних завдань допиту будь-якої форми є отримання від допитуваного інформації, що цікавить слідство, надання допомоги в пригадуванні та відтворенні допитуваним забутого. На розв'язання цього завдання під час проведення слідчого допиту впливає достатня поінформованість слідчого щодо того чи іншого факту, який стосується предмета допиту, його вміння аналізувати інформацію, отриману від допитуваного, та застосовувати тактичні прийоми допиту.

За характером відображення інформацію, що надходить від допитуваного, може бути розподілено на змістову, паралінгвістичну, мімичну,

конклюдентну та інформацію, що відображає психофізіологічні реакції. Інформацію, що надходить від слідчого, за функціональним призначенням розділяють на такі види: 1) комунікабельно-забезпечувальну; 2) субстанціональну (спрямовану на з'ясування основних відомостей); 3) спонукальну (застосовувану для активізації пам'яті та спонукання до надання правдивої інформації); 4) викривальну; 5) коригувальну (що має на меті усунення перекручування, як результат добросовісної помилки). В.Ю. Шепітько висвітлює розгорнуту інформаційну структуру допиту, справедливо наголошуючи на динамічності наведеної вище інформації, яка є передумовою визначення слідчих ситуацій допиту [4, с. 271]. Відповідно, слідчий обирає тактичні прийоми та інші тактичні засоби впливу на слідчу ситуацію.

Проведення слідчим допиту особи, яка перебуває в іншому приміщенні в момент трансляції звуку та відео через технічні прилади, суттєво впливає на особливості людської психіки, що виявляються в процесі отримання певного виду інформації як із боку допитуваної особи, так і з боку слідчого. В результаті аналізу наукової криміналістичної та психологічної літератури нами відзначені такі моменти проведення дистанційного допиту, що ускладнюють отримання слідчим від допитуваного інформації, яка цікавить слідство, а також надання допомоги в пригадуванні та відтворенні допитуваним забутого.

По-перше, дистанція між особами, що спілкуються між собою, не сприяє підвищенню рівня довірливості.

Довірливості й доброзичливості притаманні специфічні функції [8, с. 41]. По-перше, це функція зворотного зв'язку. Її реалізація у допиті відбувається застосуванням таких прийомів установлення психологічного контакту як спонукання до давання показань, постановлення слідчим себе на місце співрозмовника (допитуваного) для досягнення його внутрішнього світу. Тим часом присутність сторонніх спостерігачів (технічного персоналу, що забезпечує проведення слідчої дії, чи інших осіб, у приміщенні яких відбувається захід) або наявність із технічних причин трансляції закритих для зору слідчого та допитуваного зон приміщення та підозра у зв'язку з цим можливої присутності за кадром інших осіб, ускладнюють реалізацію зазначених тактичних прийомів.

По-друге, дистанція між особами на допиті сприяє стереотипізації спілкування.

У ході взаємного пізнання людьми один одного часто доводиться стикатися зі стереотипами (стереотип — це певний стійкий образ будь-якого явища, процесу або людини) [9]. Зазвичай стереотип виникає на

основі недостатнього (обмеженого в минулому) досвіду, що сформувався у результаті прагнення будувати невиважені висновки на ґрунті обмеженої інформації. Досить часто стереотип виникає щодо групової приналежності особи, котра цікавить слідство, наприклад, за професійною приналежністю. Втім висновки можуть будуватися на основі попереднього негативного досвіду, будь-яке нове сприйняття людини тією ж самою групою забарвлюється неприязню. Тож, яскраво виражені професійні риси представників певної професії, з якими доводилося стикатися в минулому, розглядаються як риси, властиві кожному представнику цієї професії (“всі юристи — буквоїди”, “всі слідчі — недовірливі”). У практичній діяльності стереотипізація в процесі взаємного пізнання людьми один одного може мати два різних наслідки. З одного боку, це певне спрощення і скорочення процесу пізнання людини; в другому випадку виникає упередження [8, с. 49]. Якщо наявна тенденція до стереотипізації допитуваним слідчого, дистанційне спілкування шляхом трансляції звуку та відео з іншого приміщення додаткового ускладнює адекватне міжособистісне сприйняття.

По-третє, дистанційний допит буде ускладнений для слідчого в плані сприйняття окремих видів інформації, зокрема мімічної, що відображає психофізіологічні реакції.

На практиці техніка спілкування має три сторони: комунікативну, інтерактивну та перцептивну. Залежно від сфери суспільного життя і дистанції між учасниками спілкування може переважати та чи інша з них. Оскільки кожній із означених сторін спілкування притаманний власний специфічний набір засобів, у процесі дослідження техніки спілкування з використанням спеціальних технічних засобів на першому плані опиняються комунікативні засоби, спрямовані на обмін інформацією між учасниками мовленнєвого акту. Перцептивна ж сторона, що характеризується засобами сприйняття учасників спілкування, відходить на другий план. Тож, у ході проведення дистанційного допиту та сприйняття допитуваного через, наприклад, монітор комп’ютера, слідчий майже не здатен сприйняти та відповідно діагностувати інформацію, яка відображає психофізіологічні реакції допитуваного на питання. До того ж, відповідно до ч. 10 ст. 232 КПК України, особу, якій забезпечується захист, може бути допитано в режимі відеоконференції з таким змінням зовнішності й голосу, що її неможливо буде впізнати.

Таким чином, в аспекті слідчої діяльності допит у режимі відеоконференції є процесом інформаційної взаємодії, що полягає у сприйнятті та передачі інформації від слідчого до допитуваного й навпаки

шляхом використання технічних засобів і застосування технологій. Засади такої дії прямо пов'язані з кібернетикою. Отже, вважаємо за доцільне виділити особливості проведення дистанційного допиту, які ускладнюють розв'язання слідчим окремих тактичних завдань, а саме: 1) активізування розумової діяльності допитуваного; 2) забезпечення якості зображення та звуку, інформаційної безпеки; 3) отримання від допитуваного інформації, що цікавить слідство, та надання допомоги в пригадуванні, відтворенні допитуваним забутого.

Кваліфіковане проведення допиту в режимі відеоконференції потребує від слідчого знання психологічних закономірностей формування показань, усвідомлення засад налагодження психологічного контакту між особами та організації інформаційної взаємодії з допитуваними. Допит у режимі відео конференції, безперечно, є способом розв'язання завдань доказування, але тільки в разі неможливості безпосередньої участі осіб у досудовому провадженні.

Список використаної літератури

1. *Весельський В.К.* Сучасні проблеми допиту (процесуальні, організаційні і тактичні аспекти): автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 "Кримінальний процес, криміналістика; судова експертиза" / В.К. Весельський; КНУ — К., 1999. — 17 с.
2. *Лукашевич В.Г.* Криминалистическая теория общения: постановка проблемы, методика исследования, перспективы использования: моногр. / В.Г. Лукашевич. — К.: Изд-во Укр. акад. внутр. дел, 1993. — 194 с.
3. *Полищук Д.А.* Психологические особенности общения при допросе / Д.А. Полищук, А.В. Парфентьев // Прокурорская и следственная практика. — 2002. — № 1–2. — С. 199–215.
4. *Шепітько В.Ю.* Криміналістична тактика (системно-структурний аналіз): моногр. / В.Ю. Шепітько. — Х.: Харків юридичний, 2007. — 432 с.
5. *Абразцов В.А.* Криминалистическая психология: учеб. пособ. [для вузов] / В.А. Абразцов, С.Н. Богомолова. — М.: ЮНИТИ-ДАНА, Закон и право, 2002. — 447 с.
6. *Урсул А.Д.* Отражение и информация / А.Д. Урсул. — М.: Мысль, 1973. — 231 с.
7. Кримінальний процесуальний кодекс України: від 11.08.2013 р., № 4651-17, станом на 01.09.2014, підстава 314-18 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>
8. *Чуфаровский Ю.В.* Психология оперативно-розыскной деятельности / Ю.В. Чуфаров. — 2-е изд., доп. — М.: МЗ-Пресс, Воробьев А. В., 2001. — 208 с.
9. *Агеев В.С.* Психология межгрупповых отношений / В.С. Агеев. — М.: Изд-во МГУ, 1983. — 144 с.

Резюме

Исследованы особенности проведения допроса в режиме видеоконференции как процесса информационного взаимодействия, с использованием знаний науки кибернетики. На основе обобщения результатов комплексного анализа научных исследований по проблеме проведения допроса в режиме видеоконференции сформулировано определение этого процессуального действия. Установлена информационная сущность допроса в режиме видеоконференции. Выделены особенности данной формы допроса, затрудняющие

установление психологического контакта с допрашиваемыми лицами. Также авторы статьи доказывают, что проведение допроса в условиях дистанционного взаимодействия осложняет решение следователем отдельных тактических задач. В частности, это: 1) активизация умственной деятельности допрашиваемого; 2) обеспечение качества изображения и звука, а также информационной безопасности; 3) получение от допрашиваемого информации, интересующей следствие, и предоставление помощи в припоминании, воссоздании допрашиваемым забытого. В таких условиях от следователя требуются дополнительные навыки в организации информационного взаимодействия с допрашиваемым лицом. Подчеркнуто, что допрос свидетеля в дистанционной форме оправдан только при невозможности непосредственного его участия в досудебном расследовании.

Summary

It is investigated the peculiarities of interrogation conducting in the mode of video conference as information interaction process using knowledge of cybernetics science. On the basis of results generalization of scientific research comprehensive analysis on the problem of interrogation conducting in the mode of video conference the definition of procedural action is formed. The informational essence of interrogation in the mode of video conference is established. It is emphasized the peculiarities of this interrogation form, embarrassing the establishment of psychological contact with interrogated persons. The authors of the article also prove that interrogation conducting in the mode of remote interaction complicates the decision of special tactical tasks investigators. In particular, they are: 1) activation of interrogated person mental activity; 2) quality responsibility of image and sound, as well as information security, and 3) acquisition of the information from an interrogated person, which is interesting for investigation, and care assistance in remembering, reconstruction of the forgotten by an interrogated person. In such conditions investigator has to have special skills in the organization of information interaction with an interrogated person. It is emphasized that witness interrogation in remote mode is justified only when he can not participate in the investigation personally.

УДК 343.98

**В.В. Коваленко, канд. юрид. наук,
доцент, начальник кафедры**

*Луганський державний університет
внутрішніх справ ім. Е.О. Дідоренка*

УЧАСТЬ СПЕЦІАЛІСТА-КРИМІНАЛІСТА У СЛІДЧОМУ ЕКСПЕРИМЕНТІ, ЩО ПРОВОДИТЬСЯ З МЕТОЮ ВСТАНОВЛЕННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЧИ ПРОФЕСІЙНИХ НАВИЧОК ОСОБИ

У статті розглянуто особливості участі спеціаліста-криміналіста у слідчому експерименті, що проводиться з метою встановлення спеціальних чи професійних навичок особи. Визначено види допомоги, які може надати спеціаліст-криміналіст слідчому у ході проведення даної слідчої (розшукової) дії.